

Irak'ta Yeni Hükümet Sonrası Ekonomik Manzara

Luay al-Khatteeb

Özet: Hâlihazırda Irak, ekonomide reform çabalarının ardından tarihi bir yol ayrımına girmiş durumda. Hızlı bir şekilde tekrar yükselişe geçen petrol fiyatları, Irak'ın yatırım bütçesini arttırmaya başlamış ve hükümete, savaştan sonra yıkıma uğramış şehirleri onarım milyonlarca yurttaşta hizmet götürmek için bir fırsat kapısı aralamıştır. Bu sebeptir ki yeni kurulan hükümet, geçmiş yönetimlerden devraldığı enkazı geride bırakmanın uğraşı içindedir; zira petrol fiyatları yüksek seviyelerde kalsa dahi Irak'ın mevcut idari yapısının ortaya çıkardığı verimsiz tablo, mevcut sistemin sürdürülebilir olmasının önünde bir engel olmaya devam edecektir.

Geldiğimiz noktada yeni hükümet, ekonomi alanında bazı hayati sorunların üstesinden gelmeye çalışacaktır: Yolsuzlukla mücadele, özel sektörde daha fazla istihdam yaratılması için ülkenin yatırım portföyünü hızlı bir şekilde genişletmek ve bu sayede de vatandaşlar için sağlanan enerji ve gıda desteklerinde kesintilere gitmek suretiyle başkaca hizmet alanları için yeterli finansman sağlamak.

Söz konusu başlıklarda gerçekleştirilmesi planlanan reformlar ciddi itirazlarla karşılaşacaktır. Nitekim Irak hükümeti içerisinde kümelenmiş birçok çıkar grubu böylesi bir değişime direnmektedir. Bunlardan bazıları statükodan fayda sağladıkları için özelleştirmelere veya yolsuzluk ile mücadele girişimlerine karşı aktif bir şekilde direnebilir. Aynı zamanda elektrik vergisi reformu ve abartılı kamu harcamalarından ötürü kötü durumda olan bakanlıklarda yapılması planlanan reformlar gibi kilit öneme sahip stratejik hedefler ise bu kez halk tarafından hoş karşılanmayacaktır. Ancak mevcut durumda başlıca sorun, reform stratejilerini hayata geçirmek için gayret gösterilmemesi durumunda önümüzdeki yıllarda protesto dalgalarının baş göstermesinin kaçınılmaz olduğudur. Böylesi bir istikrarsızlığın yaşanması, Irak'ın iç işlerine dönük dış müdahaleler için davetiye çıkaracak türden olup, bu durum karşı karşıya olunan sorunları daha kötü bir noktaya vardiyecektir.

Bu durumun önüne geçmek için Irak'ın pragmatik bir yaklaşım nezaretinde bölgesel ortaklarıyla ilişkilerini yeniden düzenleme politikasını sürdürmeye şiddetle ihtiyacı vardır. Bu anlamda Irak, yalnızca bölgesel çatışmalardan kendisini uzak tutmaya çalışmamalı, fakat aynı zamanda gelecekte kurulacak ekonomik ortaklıkların temeli olarak Arap dünyası ölçeğinde birleştirici bir rol üstlenmelidir. Tüm bunlardan hareketle Irak, bölgenin de ötesinde küresel güçlerle ilişkilerini yeniden düzenlemeli, sistematik reformları uygulayabilmek için mümkün olduğu kadar destek bulmalı ve ülkenin istikrarına yönelik en büyük tehdidin, terörizm veya iç savaş değil, 2003'ten beri ülkedeki kronikleşmiş kötü yönetim şekli olduğunun farkına varmalıdır.

Hizmetlerin Temini İçin Zaman Daralıyor

12 Mayıs 2018 tarihinde yapılan genel seçimlerin ardından neredeyse altı aydır devam eden politik sürüncemede, Cumhurbaşkanlığına Berhem Salih, Meclis Başkanlığına Muhammed el-Halbusi ve Başbakanlığa da Adil Abdulmehdi'nin seçilmesiyle en yüksek mevkilerde hangi isimlerin görev alacağı nihayet netlik kazanmıştır. Yeni hükümetin, en geç 2 Kasım'da yemin ederek göreve başlaması ve Irak'ın karşı karşıya olduğu birçok sorunun çözümü için ulusal stratejiler geliştirmesi beklenmektedir. Hâlihazırda bir an evvel çözüme kavuşturulması gereken başlıca sorunlar, sık sık yaşanan su kesintileri ve savaştan zarar görmüş şehirlerin yeniden inşası iken; yeni hükümet, kısa vadeli krizlere çözüm bulmanın yanı sıra uzun vadeli stratejik vizyonlar geliştirmenin de yollarını aramalıdır.

Bu yaz gerçekleşen protesto gösterileri, Irak'taki alışıldık protestolara kıyasla daha büyük bir katılıma sahne olmuştur. Basra merkezli protestolar, ülkenin güneyinde yer alan birçok şehri doğrudan etkilemiş ve öyle ki, devletin temellerini dahi sarsmıştır. Önceki yıllarda gerçekleşen protestoların aksine bu gösteriler, hava sıcaklığının 50 dereceyi bulduğu [1] aşırı yaz sıcaklarının bitmesiyle birlikte sona erecek bir mesele değildir. Uzun vadede; şehre su temininin çözüme kavuşturulması noktasında göze çarpan eksiklikler, hızla artan nüfus, Türkiye topraklarında başlayan Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde Türk tarafının inşa ettiği barajlar ve küresel ısınma sebebiyle aşağı vadilere ulaşması gereken su miktarında ciddi oranda azalmanın yaşanması, buna bağlı olarak elektrik üretiminin iç talebi karşılayamaması, yüksek işsizlik rakamları gibi protestoların ardında yatan temel sebeplere dönük henüz bir çözüm üretilmiş değildir. Her ne kadar Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) çok yakın zaman önce, büyük ölçüde mağlup edilmiş olsa da yeni hükümet

böylesi uzun bir sorunlar listesi ile karşı karşıyadır.

Ülkenin güneyinde baş gösteren protesto gösterilerinde, yönetimi alarma geçirecek seviyede şiddet eylemlerine tanıklık edilmiştir. Nisan 2016'da Irak Meclisi'nin protestocular tarafından işgal edildiği ve daha sonra protestocuların barışçıl bir şekilde dağıldığı olayların aksine Irak, benzer şekilde Basra'nın kontrolü kaybetmeyi göze alamaz [2]. Çünkü Basra, hükümet organlarından daha fazlasıdır; tehlikede olan şey ise Irak'ın ekonomisi için hayati öneme haiz yönetim organları ve ülkenin yeniden inşası için gerekli olan petro-dolarlardır. Irak'ta yaygın bir şekilde dile geldiği üzere, "Irak'ın yükselişi veya düşüşü, Basra'dan geçmektedir".

Ancak, elektrik üretiminin yanı sıra dağıtımı ile ilgili sorunların hızlıca üstesinden gelinmesi veya yeni iş alanlarının yaratılması için verilecek vaatler de protestoları yatıştırmaya yetmeyecektir. Rasyonel gözlemciler göre, Irak gerçekten parçalanmış durumdadır ve ne yazık ki Iraklı politikacılar bu endişe verici emareleri görmezden gelmektedir [3]. Benzer bir durum, Batı'da veya bölgede olsun fark etmeksizin Irak'ın müttefikleri için de geçerlidir. Irak'ın müttefiklerinin, köklü bir değişim için yardım etmemeleri durumunda devasa bir krizin er ya da geç kapıda olduğunu bilmeleri gerekir. İngiltere'nin Irak Büyükelçisi Jon Wilkins, sosyal medya hesabından Irak'taki yeni hükümetin halka verilen hizmetleri geliştirmesi gerektiğine dair İranlı meslektaşıyla görüşüğünü duyurduğunda, bu hususta alışılmışın dışında bir dürüstlük örneği sergilemiştir.

Yaşanan gelişmelerin neticesi olarak ülkenin güneyinde, özellikle de 1991 yılında Saddam Hüseyin'e karşı yapılan

ayaklanmanın merkez üssü olan Basra'da etkisini gösteren sorunlar üzerinde daha dikkatle durulmaya başlanmıştır [4]. Son haftalarda en az 100,000 şehir sakininin farklı türde zehirli maddelerle kirlenmiş olan tuzlu sudan dolayı zehirlendiği vakalara rastlanmıştır [5].

Yaz aylarında Irak'ta karşılanması gereken talebin yüzde 60'ından azına karşılık gelen bir elektrik üretimi, İran'ın ödenmeyen faturalar sebebiyle 1,5 GW'lik tedarikini sona erdirmesi ve ek elektrik üretim mekanizmalarını devre dışı bırakan aşınmış altyapısı sebebiyle Irak, darbe üstüne darbe almıştır

Basra, yetersiz güç tedariki ve bir takım başkaca sorunlardan; su pompası eksikliği, kanalizasyon bakımı, atık su temizliği sebebiyle yeryüzünde adeta cehennem yaşamaktadır. Yaz aylarında Irak'ta karşılanması gereken talebin yüzde 60'ından azına karşılık gelen bir elektrik üretimi, İran'ın ödenmeyen faturalar sebebiyle 1,5 GW'lik tedarikini sona erdirmesi [6] ve ek elektrik üretim mekanizmalarını devre dışı bırakan aşınmış altyapısı sebebiyle Irak, darbe üstüne darbe almıştır. İran ise haklı bir şekilde ülkesindeki talebin en yüksek seviyede olduğu ve Irak'ın ödemediği borçlar sebebiyle bu açığı kapatacak ölçekte bir tedarik sağlamamıştır [7]. Bu sebeplerden ötürü, elektrik tedariki 15 GW'nin altına düşmüş ve aynı anda talep ise en azından 23,5 GW'ye ulaşmıştır [8]. Suya erişim sıkıntısı ve hanelere ulaştırılan suyun kalitesizliği sebeplerin yanında, daha sonraları yaygınlık kazanan gösterilerin başlangıç noktasını söz konusu bu elektrik sıkıntısı teşkil etmektedir.

Sonuç olarak, Iraklı vatandaşların öfkesinden Bağdat'taki iktidar partilerinin ofislerinin yanı sıra çeşitli yabancı

temsilcilikler de nasibini almıştır. İran Konsolosluluğu'na baskın yapılmış ve birçok parti ofisi ile birlikte burası da ateşe verilmiştir [9]. Basralıların, yıllar boyunca tutulmayan sözlerin ardından kendilerine yardım etmeye çalışan yerel liderlerden parlamenterlere kadar kurumsal parti kimliğine sahip hemen herkesten bıkmış olduğu kısa sürede açığa çıkmıştır.

Şu an dahi durum son derece tehlikeli bir noktada seyretmektedir zira hükümetin oluşumu, Irak'ı önümüzdeki 4 yıl içerisinde dış güçlerin etkisine açık hâle getirmektedir. Eğer söz konusu karmaşa devam ederse, bir dış gücün kendisi adına içeride vekâleten mücadele edecek müttefikler bulması işten bile olmayacaktır ki bu durum, işleri işinden çıkılmaz bir hale sokacaktır. Irak siyaseti şu an son derece parçalanmış durumdadır ve artık mezhepler, hatta partiler üzerinden dahi konuşulamamakta, kendi içerisinde parçalanmış partilerin oluşturduğu taraflardan bahsedilmektedir. İran ve ABD, bu sürekli değişen manzaraya ayak uydurmak için oldukça gayret göstermiştir.

Irak hükümeti aradan geçen 15 senenin ardından, bir bütün olarak Irak Devleti'ni istikrara kavuşturmanın yollarını aramaktadır. Bu noktada veriler son derece kaygı vericidir ve yalnızca reformların yetmeyeceğini, yeni hükümetin radikal bir zihniyet değişikliğine gitmesi gerektiğini de göstermektedir. Öncelikle, hükümetin IŞİD'e karşı kazanılan zaferi bir kenara

Irak hükümeti aradan geçen 15 senenin ardından, bir bütün olarak Irak Devleti'ni istikrara kavuşturmanın yollarını aramaktadır. Bu noktada veriler son derece kaygı vericidir ve yalnızca reformların yetmeyeceğini, yeni hükümetin radikal bir zihniyet değişikliğine gitmesi gerektiğini de göstermektedir

koyması gereklidir, çünkü bu zaferin etkisi halka hizmetler götürülmediği takdirde çabucak sönecektir. Hizmetlerin teminine ve ekonomik çeşitliliğe odaklanan modern ve sivil bir yönetimin inşa edilmesi için acilen çalışmalara başlamak gereklidir. Son dört yılda gördüklerimizi meşrulaştıracak herhangi bir sebep yoktur, Iraklı politikacıların "İŞİD ile yapılan savaştan ötürü" hizmetlerin öncelenemediği yollu mazeretleri geçerli değildir.

Esasında ülkede elektrik ve su tedariki altyapı onarımı üzerine eğitilmiş binlerce mühendis, bakanlıklarda görev yapan on binlerce bürokrat ve savaş sırasında Irak'a finansman sağlamaya istekli bir uluslararası toplum mevcuttur. Irak'ın birçok bölgesinde yürütülen savaş bir güvenlik problemi olmayıp esasında finansal bir meseledir. Sadece bu mesele değil, birçok mesele bilhassa da enerji sektöründe özelleştirme reformlarıyla ve yeni güç istasyonlarında kullanılabilecek şekilde Irak'ın parasını kısa ve uzun vadede korumayı sağlayacak Bağlımsız Güç Üreticilerinin (IPP) yardımıyla çözülebilir.

Irak'taki eyaletlerin birçoğunda (Federal Irak'ın 14 eyaletinden yalnızca 4'ü savaştan ciddi bir şekilde etkilenmişti) hizmetlerde yaşanan eksikliğin bir dönem süren savaşla bir alakası bulunmamaktadır [10]. Ancak hükümet, hizmetlerde yaşanan aksaklıklardan ötürü tabiri caizse savaşı bahane etmeye devam etmektedir. Hâlbuki gerçek, Basra'da yaşanan hizmet sıkıntılarının İŞİD'in ortaya çıkmasından ve petrol fiyatlarındaki ani düşüşten önce baş göstermiş olduğudur. 2013 yılında Basra, Irak'ın petrol gelirlerinin %90'ını karşılamasına ve bunun karşılığında ciddi bir çevre kirliliğine katlanıyor olmasına rağmen, UNICEF tarafından Irak'ın "en çok mahrumiyet yaşayan" eyaletlerinden biri olarak gösterilmiştir [11].

Acil bir diğer ihtiyaç ise su tedarikinde yaşanan aksaklıklardır. Bir grup mühendisin şehre yaptığı ziyarette gözlerden kaçmayan manzara -her ne kadar bu ziyaret mevcut durumu değerlendirmeye yönelik kısa vadeli ve birkaç yeni ekipmanın sağlandığı bir girişim olsa da- hükümete meşruiyetini kaybediyor olduğunu hatırlatan bir uyarı niteliği taşımaktadır.

Bir önceki hükümet panikle birtakım acele vaatlerde bulunmuştu. Bu vaatler arasında, yıllardır protestoların sürdüğü bir bölge olan Batı Qurna petrol sahasında en az 10,000 kişilik istihdamın yaratılacağı sözü de yer alıyordu [12]. Oysa böyle bir vaat dönemin şartları çerçevesinde son derece tehlikeliydi ki bu tip vaatlerden kaçınılmalıdır. Bu sebeple yeni hükümetin Basra'da sorunların hızla çözülemeyeceği konusunda net olması gerekir, çünkü temiz su ve elektrik için mevcut altyapı son derece kötü koşullar altındadır. Ayrıca, sızıntı yapan su hatlarında illegal bir şekilde delikler tıkaçla kapatılmakta ve eskimiş elektrik hatları da yine illegal bir şekilde yeniden bağlanmaktadır [13].

Bir diğer baskı unsuru ise merkezîyetçiliğin azaltılması meselesidir. Oysa önceki hükümetlerin geniş yelpazede yerel yetkileri Basra gibi eyaletlere on yıl önce aktarmış olması lazım gelirdi [14]. Fakat böyle yapılması bir yana, Bağdat merkezdeki yetkileri tutmak için yoğun bir mesai harcamıştır. Mali açıdan bu tavır, Bağdat'ın Basra'da üretilen petrolün varili başına verdiği 5 dolar sözünü -daha sonra fiyatlar dengesindeki dalgalanmalar sebebiyle bu oran, varil başına yüzde 5'e düşürülmüştür- hiçe saydığı anlamına gelmektedir [15].

Basra, protesto gösterileriyle sarsılırken hükümetin verdiği bu karşılık pek de isabetli olmamış ve hükümet mevcut başarısızlıklardan eyalet konseyini sorumlu tutmuştur. Gerçek anlamda adem-i merkeziyetçi bir idari yapı ve işleyen bir federalizmin yokluğu, eyaletlere kendilerini yönetme şansı vermediği için aslında süreci başından itibaren yanlış bir yerden okuyan Bağdat, suçlamaların esas muhatabı kabul edilmelidir

Verilen sözler tutulmuş olsaydı, süren ve plan dâhilinde olan projeler için büyük finansman sağlanmış ve yerel halka, temsilcilerine daha yakın olduklarına dair güçlü bir sinyal yollanmış olacaktı. Bağdat ise haklı bir şekilde, projelere sağlanacak finansmanları oluşturamamak konusunda petrol fiyatlarındaki düşüşü bahane etmektedir ancak Basra'ya gümrük gelirlerinden pay verme sözüne rağmen bu gerçekleşmemiş, ayrıca petrol fiyatları yükselirken Basra, petro-dolarların finansmanından da yararlanamamıştır.

Basra, protesto gösterileriyle sarsılırken hükümetin verdiği bu karşılık pek de isabetli olmamış ve hükümet mevcut başarısızlıklardan eyalet konseyini sorumlu tutmuştur. Gerçek anlamda adem-i merkeziyetçi bir idari yapı ve işleyen bir federalizmin yokluğu, eyaletlere kendilerini yönetme şansı vermediği için aslında süreci başından itibaren yanlış bir yerden okuyan Bağdat, suçlamaların esas muhatabı kabul edilmelidir. Bağdat'ın bu tavrı karşısında yerel halkın vermesi beklenen karşılık ise Irak milliyetçiliği baskın çıkacak olsa bile ayrılıkçılığın yükselişe geçmesidir.

Peki, sırada ne var? Iraklılar acil ihtiyaçlara yönelik kısa vadeli çözümleri üretmek için en kısa sürede birlik olmalıdır. Bu çözümler, UNICEF veya ABD'nin yanı sıra yardım etmek isteyen diğer yabancı ortaklardan gelecek dış yardımlara

sıcak bakmayı da gerektirmektedir. Öte yandan, Iraklı politikacılar boş vaatlere kapılmamalıdır. Çünkü gerçek anlamda uzun vadeli reformlar olmadan mevcut sorunları çözecek sihirli bir çözüm yolu yoktur. Siemens, 11 GW'lık elektrik temini için 15 milyar dolarlık bir teklif yaptığında bu, fantastik bir öneri olarak algılanmış ve birçok Iraklı politikacı bundan büyük heyecan duymuş olsa da [16] Alman devinin bu teklifini iletmesinden kısa bir süre sonra ABD, General Electric'in lehine olacak bir şekilde Irak'ı, Siemens'in yaptığı teklifi kabul etmemeye ikna etmiştir [17]. Geldiğimiz aşamada Irak, Siemens ve General Electric arasında iki teklifi de değerlendirmeye alacak şekilde son kararı hükümete bırakma konusunda bir mutabakata varmıştır. Bu anlamda Irak, iki şirketten birinin teklifini kabul edebilir veya iki şirketin tekliflerini kombine ederek yeni bir formülü tercih edebilir.

Peki, Siemens ve General Electric kamu sektörüyle nasıl çalışacaktır? Doğalgaz fiyatları güç istasyonlarını besleyecek stokların yeterince tedarik edilebilmesini güvence altına almak için değiştirilecek mi yoksa Irak her gün değerli petrolünü ve 1,6 milyar metreküp doğalgaz yakmaya devam mı edecek? Elektrik şebekesi onarılacak mı yoksa eski sorunlar yeniden mi baş gösterecek? Mevcut elektrik üretimi verimliliğin artacağı bir şekilde basit döngüden kombine döngüye mi taşınacak? Böylece fiyat verimliliği bakımından etkili bir yaklaşım ortaya mı konacak yoksa yalnızca Irak'a daha fazla türbin satılması mı hedeflenmektedir? Akıllı şebekelerin aktarımı, dağıtımı ve yönetimi ile tahsilat sistemi düzgün bir şekilde temin edilebilecek mi? Tüm bu sorular yeni yönetime ve geliştirecekleri stratejilere bağlıdır ve bir an evvel cevaplanmayı bekleyen sorulardır.

Şu an için artan petrol fiyatları ve günde 4,68 varillik muazzam üretim seviyesi, karşı karşıya olduğu engellerle baş etmesi için Irak'a önemli bir fırsat kapısı aralamaktadır [18]. Irak'ın geçmişte devasa boyutlara varan bütçeleri olmuş -2012'de 94 milyar dolarla zirve yapacak kadar devasa- ve mevcut fiyat dengesi devam ederse aynı seviyedeki bütçelere yeniden ulaşması mümkün olacaktır.

Hiç şüphesiz, derinlikli bir reforma ihtiyaç vardır ve Iraklı liderler mevcut sorunların üstünü para yoluyla kapatabileceklerini düşünürlerse yanılacaklardır. Belki de güç kesildiği zaman yapılması gereken şeyin ampulü değiştirmek olmayıp temellerine kadar paslanmış evi tümünden elden geçirmek olduğunun anlaşılmasının vakti gelmiştir. Eğer bu gerçek göz ardı edilirse hemen her şeyin yerle bir olması işten bile olmayacaktır.

Ulusal Manzara

Güneydeki krizin ötesinde, Irak hükümeti çabalarını savaş sebebiyle yıkıma uğramış geniş bölgelere doğru yoğunlaştırmaktadır. Şubat 2018'de gerçekleşen Kuveyt'teki konferansa katılım gösteren uluslararası ve bölgesel bağışçılar, bu çabaların bir parçasını oluşturmaktadır.

Uluslararası medya da açık bir şekilde yavaş ilerleyen bu çabalara odaklanmıştır ancak petrol fiyatları, varil başına 65 doların biraz üstüne çıkarak, ancak ortalama bir Iraklı'nın 2018 başındaki gelir seviyesine dönmesini sağlayacak bir ekonomik seviyeye ulaşılmasını sağlamıştır [19]. Eğer ülkedeki petrol kaynağından sağlanan gelirlere bağımlı olma durumunun ortaya çıkardığı temel sorunlar açısından bakılacak olursa bu durum -Irak'ın piyasadaki payını koruyabilmek için yaptığı indirimler de dikkate alındığında- Irak bütçesinin

yalnızca maaşları karşılayabildiği rahatlıkla görülebilir. Petrol fiyatlarının şu an 80 dolar bandına tırmanmasıyla birlikte, Irak'ın sorunlarını düzeltebilmek için tarihi bir fırsat yakalaması söz konusu olmuştur ancak bu fırsat, petrol piyasasının geleceğinin gün geçtikçe belirsiz bir hâl aldığı düşünülünce bu, Irak için son fırsat olabilir.

İkincisi, hayati bir öneme sahip olsa da uluslararası yardımlar ülkeye ağır bir şekilde ulaşmaktadır. Ağustos 2018 gibi geç bir tarihte dahi Musul için BM'nin İnsani Yardım Paketi, finansman hedeflerinin sadece yüzde 61'ine ulaşmış durumdaydı [20]. Musul'un batı yakasının büyük bir bölümü hâlâ yıkıntılar içerisindedir ve inşaat şirketleri bu bölümün yeniden inşa edilmesi için milyarlarca dolardan söz etmektedir [21]. Daha önce bir kez yok edilen ve bir güç istasyonuna da sahip olan Beyci Petrol Rafinerisi'nin yeniden inşa edilmesinde ilerleme kat edilmiş ve rafineri hâlihazırda geçmişte sahip olduğu 300,000 bpd kapasitesinin dörtte birine yakın seviyede üretim yapıyor olsa [22] da savaştan etkilenen eyaletlerde yalnızca enerji altyapısını yeniden inşa etmek için dahi 7 milyar dolar gereklidir [23]. Beyci'de olduğu gibi elde edilen küçük kazanımlar ise kuzey ve güney şebekesine bağlı olan Bağdat'ın üzerinden mevcut yükü alarak Kuzey Irak'a aktarılmasını sağlayacak ve aynı zamanda bu, tüm Kuzey Irak'a büyük fayda sağlayacaktır [24]. Öte yandan, biraz yol kat edilmiş olsa dahi, savaştan

Yeni hükümetin ekonomi ve kalkınma başlıklarına dair öncelikleri, IŞİD sonrası dönemde yıkıma maruz kalmış bölgelerin yeniden inşası ve ülkenin güneyindeki mevcut huzursuzluklar bağlamında nasıl şekillenecektir? Teorik olarak, eğer petrol fiyatları aynı seviyede kalmayı sürdürür ve yeni hükümet, kamu harcamalarında bir kısıntıya giderse, beklenen bütçe fazlası 20 milyar dolar olacaktır

etkilenen tüm eyaletlerde hastanelerin, hizmet altyapılarının ve okulların yeniden inşası için hâlâ finansmana ihtiyaç duyulmaktadır [25]. Benzer bir şekilde, Basra şehri ve güneydeki birçok kırsal yerleşim alanında sağlık hizmetleri oldukça yetersiz durumdadır. Örneğin, Basra'da yaşayan 2 milyonun üzerinde insana hizmet etmesi için yalnızca 4 hastane mevcuttur [26].

Yalnızca bahse konu bu acil ihtiyaçlar düşünüldüğünde dahi, yeni hükümetin oluşumunun gün geçtikçe daha çok taraflı hâle gelmesinin de yeniden inşa çabalarında etkisi olabilir. Ülkenin güneyindeki, özellikle de Basra'daki gösterilerin yeni hükümeti bu bölgeleri geliştirmek üzere finansman kaynaklarını yeniden bölüştürmeye itme potansiyeli olduğu çok açıktır.

Yeni hükümetin ekonomi ve kalkınma başlıklarına dair öncelikleri, IŞİD sonrası dönemde yıkıma maruz kalmış bölgelerin yeniden inşası ve ülkenin güneyindeki mevcut huzursuzluklar bağlamında nasıl şekillenecektir? Teorik olarak, eğer petrol fiyatları aynı seviyede kalmayı sürdürür ve yeni hükümet, kamu harcamalarında bir kısıntıya giderse, beklenen bütçe fazlası 20 milyar dolar olacaktır [27]. Bu rakamdaki bir bütçe hem Musul hem de Bağdat'ta önemli projelerin hayata geçirilmesinde ciddi kolaylıklar sağlayacaktır. Irak'ın 2019 yılına dek mevcut yatırımlar için her ay ek olarak 1 milyar dolar daha fazla harcama yapacağını varsayarsak, bunun savaştan etkilenen bölgelerin elektrik altyapısını yeniden inşa etmek için yeterli finansmanı sağlayacağını ve dış yardımlarla birleşerek Basra'daki altyapının onarılmasında ciddi atılımlar için 5 milyar doların da arta kalacağını söylemek mümkündür. Tabi tüm bunlar, en kötü ihtimallerin esas alınmasıyla yapılmış hesaplamalar dizisidir bir bakıma. Bununla birlikte

petrol fiyatlarının yatırımlar için her ay 1 milyar dolardan fazla bir ek bütçe ayrılmasını mümkün kılacak kadar yükselmesi de olasılık dâhilindedir. Ancak belki de en önemlisi, hükümetin geçmişte yatırım projeleri için harcama kapasitesinin oldukça sınırlı olduğu gerçeğidir.

Bu olumlu tabloyu olumsuz anlamda etkileyecek bir faktör daha söz konusudur: Tüm bu süreçte yolsuzlukların etkisi her şeyin alt-üst olmasına yetecektir. Genel itibarıyla yolsuzluğun, yapılacak herhangi bir projede %10 ek maliyet yük oluşturacağı ve üretim maliyetlerini de %25'e kadar arttırdığı söylenmektedir [28]. Irak'ta politikacıların rüşvet alması ve nepotizme dayalı ihale sözleşmelerinin mekanizmasının oluşturacağı maliyetler düşünüldüğünde toplam maliyet, kayda değer ölçüde artmakta ve sadece rüşvet veya "bahşişler" değil, genel bir verimsizlik durumu da bu artışın bir sebebi olmaktadır [29]. Uluslararası Şeffaflık Örgütü'ne göre, en kötü senaryoda sözleşmelerin yapılması sırasında gerçekleşen yolsuzluklar, hizmet temininin maliyetini %50'ye kadar arttırabilmektedir [30].

Irak'taki kronikleşmiş kötü yönetim tarzı, genelde bakanlıklar ile eyalet meclisleri arasındaki son derece zayıf koordinasyonun bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Hangi yönetim organının işçileri tutacak ve sözleşmeleri imzalayacak otorite olduğu gibi sorumluluklara dair keskin ayrımlar yoktur. Bununla birlikte eyalet meclisleri içerisinde dahi politik ihtilaflar yaşanmaktadır

Yukarıda bahsedilen süreçler, sergilenecek kötü yönetim uygulamalarından da oldukça hasar görecektir. Irak'taki kronikleşmiş kötü yönetim tarzı, genelde bakanlıklar ile eyalet meclisleri arasındaki son derece zayıf koordinasyonun bir

sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Hangi yönetim organının işçileri tutacak ve sözleşmeleri imzalayacak otorite olduğu gibi sorumluluklara dair keskin ayrımlar yoktur. Bununla birlikte eyalet meclisleri içerisinde dahi politik ihtilaflar yaşanmaktadır. Hâlihazırda yaşanan su krizinin ana üssü konumundaki Basra'nın eyalet meclisinde yaşanan durumun perde arkasında yatan şey tam olarak budur. Bir önceki Başbakan Haydar el-İbadi, Basra'daki yerel hükümeti suçlarken, yerel hükümet de Bağdat'ı ve Plânlama Bakanlığı da Su Kaynakları Bakanlığını suçlamıştır. Bu durum; en kötü senaryoda mevcut projelerin iptal edilmesine, en iyi ihtimalde ise yatırımlarda %50'ye kadar varan ek proje masraflarına sebebiyet vermektedir.

Bir başka sorun ise bu konuda son yıllarda birçok reform -örneğin, çeşitli izinler için başvuru prosedürlerini kısaltan- yapılmış olmasına rağmen, bürokrasinin hâlâ zahmetli bir uğraşmayı zorunlu kıldığı iş sektörüdür. Zahmetli prosedür ile ilgili süreçler, ilgili reformların yapılmaması hâlinde başta Bağımsız Güç Üreticileri projeleri olmak üzere kilit projelerin uzun vadeli sürdürülebilirliğinin söz konusu bölgelerde tam olarak netlik kazanmamasına neden olmaktadır. Aynı durum petrol rafineleri ve geçmişte bu hayati sektör için gereken yatırımların geri çekilmesine tanıklık edilen başarısız girişimler için de geçerlidir. Yakıt yardımlarına ve gerekli yapılanmaları kuracak cazip koşulları yaratmaya yönelik daha fazla reform yapılmadığı sürece, Irak kendi rafinerilerini inşa etmekten ve ithal yakıtı harcanacak büyük meblağlardan kaynaklı milyarlarca dolarlık ödemelerle karşı karşıya kalmaya devam edecektir. Petrol fiyatlarının bir daha düşmesi durumunda ise hükümetin, hizmetler için artık maliyetini karşılayamayacağı miktarda artan bir faturayla karşı karşıya

kalması da söz konusu olacaktır. Doğrusu Irak'ın yakın geçmişteki karnesi, petrol fiyatları yüksek seviyelerde kalmayı sürdürse dahi yeni bir krizin üstesinden gelemeyeceğini göstermektedir.

Irak, gün geçtikçe söz konusu sorunlara dönük bir farkındalık halindedir ancak sahici manada reformları gerçekleştirmek için adeta zamanla yarıştığını da söylemek gerekir. Nitekim bir önceki hükümet, yolsuzlukla mücadele etmek için kurulmuş Dürüstlük Komisyonu'nu Basra'daki kritik projelerde, bilhassa su teminini iyileştirmeye dair projelerdeki gecikmeleri araştırmakla görevlendirmiştir [31].

Geleceğe Uzanan Yol

Ortaya konan ve birkaç yıldır gündemde olan özel bir diğer çaba da Irak için bir Ulusal Varlık Fonu'nun (UVF) kurulması konusudur. Irak'ta artan petrol üretimi ve artan petrol fiyatlarının yanı sıra önceki hükümetlerin petrol gelirlerindeki dalgalanmalara dair sorumsuz tavırları bu fikri öne çıkaran başlıca gerekçedir. Bu fikir ayrıca, kamu harcamalarını yalnızca devlet memurlarının maaşları üzerinden algılamamakta; siyasal projelere yönelik harcamaları da minimuma indirme ihtiyacına yöneliktir. Dahası bu fikir, her ne kadar siyasal projeler için gerekli harcamaları tamamen ortadan kaldırmak mümkün olmasa da devletin rolünü aşamalar halinde sadece temel hizmetlerin (sağlık, eğitim, su, elektrik) ve Irak'ı savunma kapasitesine sahip silahlı kuvvetlerin oluşturulmasına indirgemeyi hedeflemektedir.

Böyle bir girişim, artan petrol gelirlerinin israf edilmesini engellemek için gelecekte beklenen fiyat seviyesini 50 dolar bandında tutarak bundan sonraki süreçlerde de hesabını buna göre yapacaktır. Böyle bir mali disiplinin yeni bütçe kanununda

da yer bulması gereklidir. Ayrıca bu fonun, gelir fazlalarını (borç ödemeleri haricinde) bir yeniden inşa ve kalkınma bankası arasında paylaşması gerekir. Bu; sağlık, su ve tarım sektörlerindeki büyük yatırımları denetleyen 1950'lerdeki Kalkınma Komisyonu'ndan farklı bir hamle olacaktır. Nitekim bu fon, geçmişteki örneklerinin aksine Irak'ı uluslararası alanda rekabet edebilir hâle getirmek hedefiyle tüm önemli sektörleri kapsayacaktır.

Finansmanların geri kalanı, varlık fonuna devredilecek ve Irak ekonomisini petrol piyasalarındaki dalgalanmalar karşısında stabil hâle getirmek için kullanılacaktır. Eğer Irak gelecekte daha iyimser üretim senaryolarına, yani bölgede günde 6-7 milyon varil üretime, ulaşabilirse, 5 milyon bpd'nin üzerindeki tüm kazanımlar mega projelere yatırılmalı ve Irak'ın gelecek yıllarda en stratejik şehri olma özelliğine sahip Basra kenti başta olmak üzere Irak'ın diğer kentlerine artı değer katılmalıdır. Bu mega projeler; iş dünyası merkezleri, yani büyüme oranları üretim kapasitelerini aşan ve büyüyen Asya ekonomilerini destekleyen büyük endüstri şehirleri biçiminde uygulanabilir.

Son olarak, Irak mevcut petrol sahalarındaki doğalgaz üretimine dair süreçleri gelecekteki üretim süreçlerine bağlamayı hızlandırmalıdır. Böyle bir adım, Irak'a enerji bakımından fakir durumda olan komşuları üzerinde endüstriyel bir üstünlük sağlayacak ve petro-kimya, gübre ve son derece yüksek talep gören çimento gibi sanayi alanlarını birbirine bağlamayı mümkün kılacaktır.

Kısa vadede ise Irak, Ürdün ile Trebil üzerinden yapılan ticareti yeniden canlandırırken tüm komşularıyla ticari ilişkilerini dengelemeye çalışmalıdır

ve Türkiye ile potansiyel bir su-hidroelektrik-petrol kapsamlı stratejik anlaşma imzalamaya üzerine çalışmalı ve ABD'nin İran'a karşı yaptırımlarından bazı muafiyetler elde etmeye gayret etmelidir. Bu durum, Irak'ın çıkardığı doğalgazı tamamen gelir elde edebilecek seviyeye getirmesine ve Siemens ile General Electronic için çizilen yol haritaları ile bağlantılı bir şekilde gaz şebekesine tedarikte bulunabilecek ve güç üretimi için sürekli bir stok sağlayacak reformları yapacak duruma gelinceye kadar bu şekilde sürmelidir. Mevcut durumda ise Irak daha en az üç yıl boyunca İran doğalgazını ithal etmek durumundadır.

2018-2022 arasında görev yapacak olan yeni hükümetin Irak'ın karşı karşıya olduğu tüm sorunlarla olması gerekenden daha fazla uğraşması gerekecektir. Ancak en önemlisi Irak'ın, ölçülebilir hedeflere sahip gerçekçi bir program sunarak halkın beklentilerini karşılamaya ve bu beklentileri tam bir sorumluluk ve hesap verilebilirlik ile yönetmeye ihtiyacı vardır.

2018-2022 arasında görev yapacak olan yeni hükümetin Irak'ın karşı karşıya olduğu tüm sorunlarla olması gerekenden daha fazla uğraşması gerekecektir. Ancak en önemlisi Irak'ın, ölçülebilir hedeflere sahip gerçekçi bir program sunarak halkın beklentilerini karşılamaya ve bu beklentileri tam bir sorumluluk ve hesap verilebilirlik ile yönetmeye ihtiyacı vardır

Referanslar

- 1- France 24, No water or electricity: Why southern Iraqis are at a breaking point, Erişim Tarihi: 25.07.2018, <http://observers.france24.com/en/20180724-water-electricity-iraq-south-basra>
- 2- Loveday Morris, Protestors storm Iraqi Parliament, The Washington Post, Erişim Tarihi: 30.04.2016 https://www.washingtonpost.com/world/protesters-storm-iraqi-parliament-in-baghdad/2016/04/30/o862fd3a-oec1-11e6-8ab8-gado50f76d7d_story.html?utm_term=.c21b8bd7c39f
- 3- Zaid al Ali, Can a new government solve the protests in Iraq?, The Washington Post, Erişim Tarihi: 13.09.2018, <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2018/09/13/can-a-new-government-solve-the-protests-in-iraq/>
- 4- BBC News, Flashback: the 1991 Iraqi revolt, Erişim Tarihi: 29.08.2007, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/2888989.stm
- 5- Mina Aldroubi, Basra hospitals overwhelmed as water poisoning cases near 100,000, The National, Erişim Tarihi: 25.09.2018, <https://www.thenational.ae/world/mena/basra-hospitals-overwhelmed-as-water-poisoning-cases-near-100-000-1.773822>
- 6- Rania el Gamal, Röportaj: Sanctions hamper Iraq power imports from Iran, Reuters, Erişim Tarihi: 05.01.2011, <https://www.reuters.com/article/us-iraq-electricity-interview/u-s-sanctions-hamper-iraq-power-imports-from-iran-idUSTRE7042GE20110105>
- 7- Michael Knights: The IRGC may try to divert Iraq's electricity payments, The Washington Institute for Near East Policy, Erişim Tarihi: 05.05.2018
- 8- Isobel Coles ve Ali Nabhan, Oil rich Iraq can't keep the lights on, The Wall Street Journal, Erişim Tarihi: 21.07.2018, <https://www.wsj.com/articles/oil-rich-iraq-cant-keep-the-lights-on-1532174400>
- 9- Associated Press Bağdat, Protesters set fire to Iranian consulate, The Guardian, Erişim Tarihi: 07.09.2018, <https://www.theguardian.com/world/2018/sep/07/protesters-set-fire-to-iranian-consulate-in-basra>
- 10- Irak Yeniden İnşa ve Kalkınma Taslağı 2018, <http://www.cabinet.iq/uploads/Iraq%20Reconstruction/Iraq%20Recons%20&%20Inves.pdf>
- 11- UNICEF Yıllık Raporu 2013, https://www.unicef.org/about/annualreport/files/Iraq_COAR_2013.pdf
- 12- Adnan Abu Zeed, Basra protests spark government scramble to create jobs, Al Monitor, Erişim Tarihi: 13.08.2018, <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/08/2018/iraq-oil-companies-jobs-protests.html>
- 13- Fanack Water, Rapor: Water Management and Water Challenges in Iraq, Erişim Tarihi: 15.11.2016, <https://water.fanack.com/iraq/water-management-and-water-challenges-in-iraq/>
- 14- Kenneth Katzman ve Carla E. Humud, Iraq: Politics and Governance, Congressional Research Service, Erişim Tarihi: 09.03.2016, <https://fas.org/sgp/crs/mideast/RS21968.pdf>
- 15- Ahmed Hussein, MP supports adopting \$5 petrodollar law, Iraqi News, Erişim Tarihi: 27.01.2014, <https://www.iraqinews.com/baghdad-politics/mp-supports-adopting-petro-dollar-law/>
- 16- Eyk Henning ve Khaled al Ansary, Siemens is nearing \$15 billion deal to provide power to Iraq, Bloomberg, Erişim Tarihi: 24.09.2018, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-09-24/siemens-is-nearing-15-billion-deal-to-provide-power-to-iraq>
- 17- Nick Wadhams, U.S. Persuades Iraq to Quash Siemens Deal in Favor of GE, Bloomberg, Erişim Tarihi: 17.10.2018, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-10-17/u-s-persuades-iraq-to-quash-siemens-power-deal-in-favor-of-ge>
- 18- Daniel Lalor, Iraq's oil production and exports safe, protests hit key port Umm Qasr. Platts, Erişim Tarihi: 06.09.2018, <https://www.spglobal.com/platts/en/market-insights/latest-news/oil/090618-iraqs-oil-production-and-exports-safe-protests-hit-key-port-umm-qasr>
- 19- EIA, Crude oil prices increased in 2017, and Brent WTI spread widened, Erişim Tarihi: 03.01.2018, <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=34372>

- 20- Education for Peace in Iraq Centre update, Erişim Tarihi: 13.07.2018, <https://reliefweb.int/report/iraq/ishm-september-7-13-2018>
- 21- Reuters, Desperation in Mosul's old city one year after ISIS, The National (Yeniden Yayınlanmış), Erişim Tarihi: 25.08.2018, <https://www.thenational.ae/world/mena/desperation-in-mosul-s-old-city-one-year-after-isis1.763620->
- 22- Staff of Iraq Oil Report, Baiji oil refinery begins its comeback, Iraq Oil Report, Erişim Tarihi: 10.09.2018, <https://www.iraqoilreport.com/news/baiji-refinery-begins-its-comeback-32654/>
- 23- Irak Yeniden İnşa ve Kalkınma Taslağı 2018, <http://www.cabinet.iq/uploads/Iraq%20Reconstruction/Iraq%20Recons%20&%20Inves.pdf>
- 24- Birleřmiř Milletler Raporu (BM): Mosul: Damage to Electricity Infrastructure, Erişim Tarihi: 25.03.2017, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/170418_Electricity%20Dashboard.pdf
- 25- Sofia Barbarini, Charred and understaffed, Ramadi hospital still bears the scars of ISIS, The National, Erişim Tarihi: 27.06.2018, <https://www.thenational.ae/world/mena/charred-and-understaffed-ramadi-hospital-still-bears-the-scars-of-isis1.744610->
- 26- Mina Aldroubi, Basra hospitals overwhelmed as water poisoning cases near 100,000, The National, Erişim Tarihi: 25.09.2018, <https://www.thenational.ae/world/mena/basra-hospitals-overwhelmed-as-water-poisoning-cases-near-100-000-1.773822>
- 27- Ahmed Tabaqchali, Budget surplus soars but markets continue to bottom, Iraq Business News, Erişim Tarihi: 06.09.2018, <http://www.iraq-businessnews.com/2018/09/06/budget-surplus-soars-but-markets-continue-to-bottom/>
- 28- Ivan Zazarsky, Bribery and corruption risk: the unseen cost, Deloitte, Sayı: 16, Ekim 2013, <https://www2.deloitte.com/au/en/pages/risk/articles/bribery-corruption-risk.html>
- 29- Hannah Aulby ve Rod Campbell, The cost of corruption: The growing perception of corruption and its cost to GDP, The Australia Institute, Erişim Tarihi: Ocak 2018, <http://www.tai.org.au/sites/default/files/P381%20Costs%20of%20corruption%20FINAL.pdf>
- 30- OECD: Corruption in the Extractive Value Chain, Erişim Tarihi: 16.05.2013, <https://create.org/news/oecd-corruption-extractive-value-chain/>
- 31- Mina Aldroubi, Basra hospitals overwhelmed as water poisoning cases near 100,000, The National, Erişim Tarihi: 25.09.2018, <https://www.thenational.ae/world/mena/basra-hospitals-overwhelmed-as-water-poisoning-cases-near-100-000-1.773822>

YAZAR HAKKINDA

Luay al-Khatteeb, Irak Enerji Enstitüsü İdari Direktörü ve Columbia Üniversitesi bünyesindeki Center of Global Energy Policy araştırmacılarındandır.

AL SHARQ FORUM HAKKINDA

Al Sharq Forum; amacı, Şark bölgesi halklarının siyasal gelişimi, sosyal adalete kavuşması ve ekonomik refaha erişmesi için tarafsız araştırmalar yapıp buna dönük uzun vadeli stratejiler geliştirmek olan, bağımsız ve uluslararası bir kuruluştur. Al Sharq Forum bu hedefini; demokratik katılım ideali, bilinçli vatandaşlık, çok taraflı diyalog, sosyal adalet ve kamu yararını gözeten araştırmaları teşvik ederek gerçekteştirmektedir.

Adres: İstanbul Vizyon Park A1 Plaza Kat:6
No.:68 34197 Bahçelievler / İstanbul / Türkiye
Telefon: +902126031815
Faks: +902126031665
E-posta: info@sharqforum.org

sharqforum.org

    / SharqForum

 / Sharq-Forum

ALSHARQ FORUM

